89. ՂԱՐԱԲՈՒԼԱՂ ԳՅՈՒՂ

Այս գյուղի շրջապատը անդնդախոր ձորեր և կուսական անտառներ են, ուր կան 3—4 հին և կիսավեր մենաստաններ. բոլորը փլատակներով և ծառ ու թփերով կիսածածկ։ Մեր այցելած ժամանակ եղանակն անձրևային էր և կարողացանք թեթևակի ստուգել միայն հետևյալները.

1. Կուսակալի վանք. *գտնվում է գյուղից հարավ-արևելք, մոտ 3 կմ հեռու. կոփածո քարերով և թաղածածկ շենք է եղել, շուրջն այլ շինություններով. մնում են պատերի կես մասերը, որոնց մեջ ագուցված են խաչքարեր և բեկորներ՝ արձանագրությունների մասերով (№ 858—861)։*

2. Միջին վանք. *գտնվում է գյուղից հարավ, մոտ 2 կմ. հեռու, կոփածո և թաղածածկ շենք է, ունի երկու ավանդատուն. մնում են պատերը, որոնց մեջ կան հին խաչքարեր, բակում՝ արձանագրություններով տապանաքարեր (№ 862—864)։ Այստեղ ընկած է նաև անգիր մի խաչքար* X—XI *դարերի քանդակներով։*

3. Վերին վանք. *նույնպես կոփածո քարերով և թաղածածկ շենք է. կիսավեր, շուրջը շինությունների մնացորդներ են։*

4. Գյուղամիջի եկեղեցի. *գտնվում է գյուղի կենտրոնում. թաղածածկ շենք է, շինված 1676 թ. համայնական ջանքերով։ Մեծ նորոգումների է ենթարկվել 1892 թ. նույնպես համայնական միջոցներով։ Այս նորոգումների առթիվ գրված բազմաթիվ հիշատակագրությունները վկայում են, որ հնում հայ ժողովրդի մեջ սովորություն է եղել հասարակական նշանակություն ունեցող շենքերը կառուցել հասարակական միջոցներով։*

Եկեղեցու շինարարությանը վերաբերող բոլոր հիշատակագրությունները բերված են այս հատորում (№ 865—872), իսկ վերանորոգմանը վերաբերողները դուրս են մեր ծրագրից։ Ահա դրանցից մի քանիսի բովանդակությունը. հարավային պատի երեք մեծ լուսամուտները շինվել են Լևա Տեր-Դանիելյանի, Գրիգոր Ծամերյանի և Եախշի Դավթյանի միջոցներով, ի հիշատակ իրենց հարազատների. ծածկի տակի չորս կողմի քիվերը շինվել են Մելիք-Իսգլարյանցների կողմից և այլն։

858. ԽԱՉՔԱՐ, *ագուցված է «Կուսակալի» վանքի հյուսիսային պատի մեջ, ներքուստ. ստորին մասում 3 տող.*

Թ: Վ: Ն: Ո: Լ: Թ: Հ ԱԾՈՂՈՐՄԻ ՍԱՐ ԳՍԻ	ԹՎԻՆ. :ՈԼԹ: (1190) ՀԱՅՈՑ. |ԱԾ. ՈՂՈՐՄԻ ՍԱՐ|ԳՍԻ:

859. ԽԱՉՔԱՐԻ *բեկոր, ագուցված է «Միջին վանքի» հյուսիսային պատի մեջ, արտաքուստ. վրան միայն թվականը.*

ՎԹ ՌԴ	ԹՎԻՆ :ՌԴ: (1555):

860. ԽԱՉՔԱՐԻ *բեկորի վրա, նախորդի մոտ. 2 տող.*

ԹԻՒՐԱՅՄԻՇԻՆԻՒՐԿՈ ՂԱԿՑՇԻՐԻՆԻՆ	ԹԻՒՐԱՅՄԻՇԻՆ ԻՒՐ ԿՈ|ՂԱԿԻՑ ՇԻՐԻՆԻՆ:

861. *ԽԱՉՔԱՐԻ բեկորի վրա, նախորդների մոտ. ուռուցիկ տառերով, կիսաեղծ, 1 տող.*

ԱՅՍ · · · · ԻԹԱՐԻՆ

ԱՅՍ Է · · · ՄԽԻԹԱՐԻՆ.

862. *ՏԱՊԱՆԱՔԱՐ, օրորոցաձև. գտնվում է «Միջին վանքի» բակում. արևելյան ճակատին 6 տող.*

· · · · ԿԱԿԵՅ · · ·
ՁԽԱՉՍԵՂԲԱ · · ՄԵՐ
ՊԱԼԻՆԿՂԿՅՆԻԻՐ · · ·
ԻՍՊԻՏԻՆԻԻՐՈՆՏՐ
ԱՁԱՐԻՆՀԳ · ·
Թ : Ռ : Ծ : Ը :

. . . . . ԿԱ⌊Ն⌋Կ⌊Ն⌋ԵՑ⌈ԱՔ⌉ · · · |ՁԽԱՉՍ ԵՂ-
ԲԱ⌈ԻՐ⌉ ՄԵՐ| ՊԱԼԻՆ, Կ⌊Ո⌋Ղ⌊Ա⌋ԿՑ⌊Ի⌋Ն ԻԻՐ · · |ԻՍ
ՊԻՏԻՆ ԻԻՐՍՆ ՏՐ. ԱՁԱՐԻՆ Հ⌊Ա⌋Գ⌈Ո⌉ՅՆ · · · ·
Թ⌊Վ⌊Ի⌋Ն⌋ :ՌԾԸ: (1609)։

863. *ՏԱՊԱՆԱՔԱՐ, օրորոցաձև, նախորդի մոտ. արևելյան ճակատին 7 տող.*

ԵՍԱՂ·ՍԷՍ
ԽԱՆԷՍԿ̅Ն · ·
ՎԱՐԴԱՆ · ·
ԾՆՈՂԻՄ · ·
ՄԱՐԳԱՐՏԻ
ՈՂՈՐՄԻ
ԱՍԻ

ԵՍ ԱՂ⌈Է⌉Ս ԷՍ|ԽԱՉԷՍ Կ⌊Ա⌋Ն⌈ԿՆԵՑԻ⌉ ՎԱՐԴԱՆ⌈ԱՑ⌉,|
ԾՆՈՂ ԻՄ⌈ՈՑ⌉| ՄԱՐԳԱՐՏԻ| ՍՂՈՐՄԻ|ԱՍԻ։

864. *ԽԱՉՔԱՐԻ բեկորի վրա. 4 տող.*

ԱՅՍԵԱՅԽԱՆ
ՀՈԳՈՆ
ՀԱՅԵԱԹ
ԻՆ

ԱՅՍ ԵԱՑ ԽԱՉ⌈Ս⌉, ՀՈԳՈ⌊Ի⌋Ն| ՀԱՅԵԱԹ|ԻՆ։

865. *ԽԱՉՔԱՐ, ագուցված է նախորդ արձանագրությունից վեր, կենտրոնում, ստորին մասում ուռուցիկ 3 տող.*

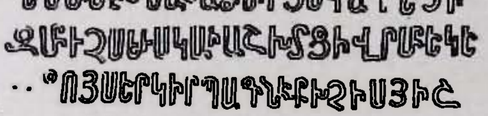

ԵՍ ՍԻՄԷՕՆ ԱՆԱՐԺ⌊Ա⌋ՅՆ Է Ր⌊Է⌋ՑՍ ԿԱՆ-
ԳՆԵՑԻ| ՉՄ̅Բ̅. Խ⌊Ա⌋ՉՍ ԵԻ Ս⌊Ա⌋ԿԱԻ ԱՇ-
Խ⌊Ա⌋Տ⌊Ե⌋ՑԻ ⌊Ի⌋ Վ⌊Ե⌋Ր⌊Ա⌋ Մ̅Բ̅. ԵԿԵ|⌈ՂԵ⌉-
ՑՈՑՍ. ⌊ՈՐՔ⌋ ԵՐԿԻՐՊԱԳ⌊Ա⌋Ն⌊Է⌋Ք Խ⌊Ա⌋ՉԻՍ
ՑԻՇ⌊Ե⌋ՑԷՔ⌋։

Ծանոթ. Ագուցված է շինության ընթացքում.

Հրատ. Բարխուդարեանց, 253։
Լուսանկ. 124.

866. ԳՅՈՒՂԱՄԻՋԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ արևմտյան մուտքից վեր, 10 տող.

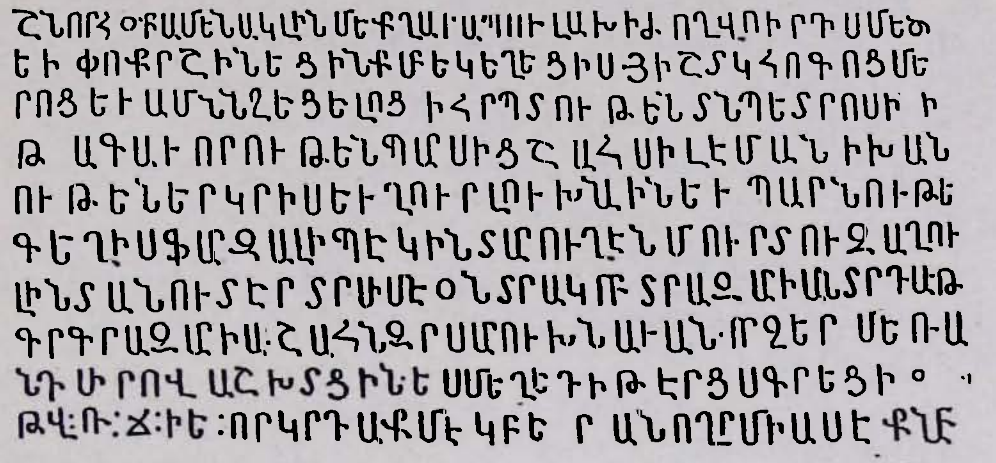

ՇՆՈՐՀՕՔ ԱՄՆՆԱԿԱԼԻՆ. ՄԵՔ ՂԱՐԱՊՈՒԼԱԽԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՍ, ՄԵԾ| ԵՒ ՓՈՔՐ ՇԻՆԵՑԻՆՔ ՍԲ. ԵԿԵՂԵՑԻՍ ՑԻՇ⌊Ա⌋Տ⌊Ա⌋Կ ՀՈԳՈՑ ՄԵ|ՐՈՑ ԵՒ ԱՄ⌊ԵՆԱՑՆ⌋ ՆՆՋԵՑԵԼՈՑ. Ի Հ⌊ԱՑ⌋Ր⌊Ա⌋Պ⌊Ե⌋ՏՈՒԹԵ⌊Ա⌋Ն ՏՆ. ՊԵՏՐՈՍԻ. Ի| ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵ⌊Ա⌋Ն ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀՍՈՒԼԷՄԱՆԻ, ⌊Ի⌋ ԽԱՆ|ՈՒԹԵ⌊Ա⌋Ն ԵՐԿՐԻՍ ԵՒՂՈՒՐԼՈՒ ԽԱՆԻՆ ԵՒ ՊԱՐ⌊Ո⌋ՆՈՒԹԵ⌊ԱՆ⌋| ԳԵՂԻՍ ՖԱՐՋԱԼԻ ՊԷԿԻՆ, ՏԱՐՈՒՂԷՆ ՄՈՒՐՏՈՒԶԱՂՈՒ|ԼԻՆ. ՏԱՆՈՒՏԷՐ ՏՐ. ՍԻՄԷՕՆ, ՏՐ. ԱԿՈԲ, ՏՐ. ԱԶԱՐԻԱՆ, ՏՐ. ԴԱՒ⌊Ի⌋Թ,| ԳՐ⌊Ի⌋Գ⌊Ո⌋Ր, ԱԶԱՐԻԱ, ՇԱՀՆ⌊Ա⌋Զ⌊Ա⌋Ր, ՍԱՐՈՒԽ⌊Ա⌋Ն, ԱՒԱՆ. ՈՐ ՋԵՐՄԵՌԱ|ՆԴ ՍԻՐՈՎ ԱՇԽ⌊Ա⌋Տ⌊Ե⌋ՑԻՆ. ԵՍ ՄԵՂ⌊ԱՒՈ⌋Ր ԴԱՒԻԹ ԷՐ⌊Է⌋ՑՍ ԳՐԵՑԻ| ԹՎ⌊ԻՆ⌋ :ՌՃԻԵ: (1676).
ՈՐ Կ⌊Ա⌋ՐԴԱՔ ՄԷԿ ԲԵՐԱՆ ՈՂ⌊Ո⌋ՐՄԻ ԱՍԷՔ, ԱՄԷՆ:

Ծանոթ. *Մեր Դաւիթ* **երեց** *վերծանածը հրատարակիչները կարդացել են* Մեղիդիւք:

Հրատ. Բարխուդարեանց, 253, Լալաեան, V, 333,
Լուսանկ. 123,

867. ԽԱՉՔԱՐ, *շինության ընթացքում ագուցված մեծ արձանագրությունից վեր, ձախ կողմում. խաչի շուրջը 4 տող.*

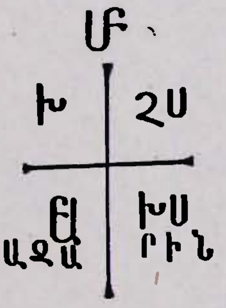

ՍԲ. |Խ⌊Ա⌋ՉՍ| ԲԱ⌊ՐԷ⌋Խ⌊ԱՒ⌋Ս ԱՁԱՐԻՆ.

Լուսանկ. 125.

868. ԽԱՉՔԱՐ, *շինության ժամանակ ագուցված մեծ արձանագրությունից վեր, աջ կողմում. խաչի շուրջը 5 տող.*

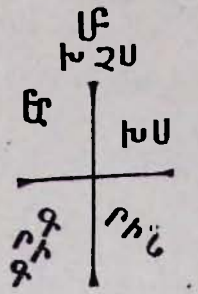

ՍԲ. |Խ⌊Ա⌋ՉՍ| ԲԱՐ⌊Է⌋Խ⌊ԱԻ⌋Ս ԳՐԻԳ⌊Ո⌋ՐԻՆ։

Լուսանկ. 126.

869. ԽԱՉՔԱՐ, շինության ժամանակ ագուցված մեծ արձանագրությանը կից, ձախ կողմից. ստորին մասում 3 տող.

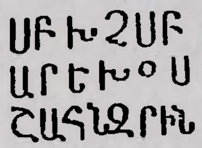

ՍԲ. Խ⌊Ա⌋ՉՍ Բ|ԱՐԵԽՕՍ| ՇԱՀՆ⌊Ա⌋Զ⌊Ա⌋ՐԻՆ։

Հրատ. Բարխուդարեանց, 253,

Լուսանկ. 127.

870. ՄԻ ՔԱՐԻ ՎՐԱ, որը շինության ժամանակ կցված է մեծ արձանագրությանը աջ կողմից, 11 տող.

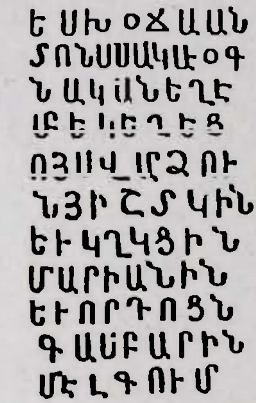

ԵՍ ԽՕՃԱ ԱՆ|ՏՈՆՍ ՍԱԿԱՒ ՕԳ|ՆԱԿԱՆ ԵՂԷ| ՍԲ. ԵԿԵ-ՂԵՑ|ՈՅՍ ՎԱՐՁՈՒՆ. ՑԻՇ⌊Ա⌋Տ⌊Ա⌋Կ ԻՆՁ| ԵՒ Կ⌊Ո⌋Ղ⌊Ա⌋ԿՑԻՆ |ՄԱՐԻԱՆԻՆ| ԵՒ ՈՐԴՈՑՆ| ԳԱՍԲԱՐԻՆ,| ՄԷԼԳՈՒՄ|ԻՆ։

Հրատ. Բարխուդարեանց, 253,

Լուսանկ. 128.

871. ԽԱՉՔԱՐ, շինության ժամանակ ագուցված նեղ պատուհանի ձախ կողմում. վրան 5 տող.

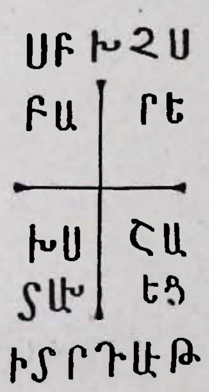

ՍԲ. Խ⌊Ա⌋ՉՍ| ԲԱՐԵ|Խ⌊ԱԻ⌋Ս ՇԱ|ՏԱԽԵՑ|Ի ՏՐ. ԴԱՒԹ⌊Ի⌋Ն⌋;

Լուսանկ. 129.

872. ***ՆԵՂ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻ*** *գլխին, 2 տող.*

ՂԱՋՐ ՅԻՇ ԷՔ ԴԱՋԼԱՅՐ ՑԻՇԷՔ:

Լուսանկ. 130.

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԱՅԺՄ ՉԿԱՆ ԿԱՄ ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՏԵՍԵԼ

873. ***ԽԱՉՔԱՐԻ*** *ստորին մասում, որը գտնվում էր Կոսի կալի եկեղեցում, ագուցված նրա խորանի կամարի վրա.*

Թվին :ՈՀԹ: (1230). Աստուած ողորմի Սարգսին:

Հրատ. Լալաեան, V, 334։ Բարխուդարեանց, 256։

874. ***ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԻ*** *վրա, Կոսի կալերի գերեզմանատան մեջ.*

Ամիրերին, Մելիքքու, Բուրխս. թվին :Ռ: (1551):

Ծանոթ. *Անշուշտ վատ են ընթերցված։*

Հրատ. Բարխուդարեանց, 256։

875. ***ԽԱՉՔԱՐԻ*** *վրա, որն ագուցված է եղել Վերին վանքի հյուսիսային կամարի տակ։*

Թվին :ՋԻ: (1271). Ես Տաւտար, որդի Ջանասի կանգնեցի զխաչս ինձ և եղբաւր իմոյ:

Հրատ. Բարխուդարեանց, 254։

876. ***ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԻ*** *վրա, որը եղել է Վերին վանքի տաճարի մեջ.*

Այս է հանգիստ սուրբ Գրեգորոյ Գանձակայ եպիսկոպոսին:

Հրատ. Բարխուդարեանց, 255։ Լալաեան, V, 334։

877. ***ԽԱՉՔԱՐԻ ՄԱՍԻ*** *վրա, որը եղել է Միջին վանքում.*

Այս սուրբ խաչս է տէր Առաքելին Աստուծոյ:

Հրատ. Բարխուդարեանց, 254։

878. ***ԽԱՉՔԱՐԻ*** *վրա, նախորդի մոտ.*

Այս խաչս է Կոռին:

Հրատ. Բարխուդարեանց, 254։

90. ԹՈԴԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏԵՂ

Գտնվում է Ղարաբուլաղից Մանաթիշ գյուղը տանող ճանապարհի վրա։ Գյուղատեղում կիսավեր մնում են եկեղեցին և մի մատուռ։

879. ***ԽԱՉՔԱՐԻ*** *վրա, որ կանգնած է եղել մատուռի մոտ.*

Ի թուին :ՉԾԷ: (1308). Ես Գրիգոր ու Պապաք կանգնեցաք զխաչս ի բարեխաւսութիւն ծնողաց մերոց . . . :

Հրատ. Բարխուդարեանց, 252։ Լալաեան, V, 334։

880. ***ԵԿԵՂԵՑՈՒ*** *հարավային ավանդատան վրա.*

Կամաւն Աստուծոյ ես տէր Եղիայ շինեցի սուրբ եկեղեցիս յիշատակ հոգւոյ